

YENİ İTTİHATÇILIK: ONURLU FAŞİZME DAVET

Türkiye Yüzyılı 'kendimize ait', 'bize özgü' bir faşizm teklif ediyor. Bu faşizmin ne kadar doğru ne kadar yararlı olduğu bir yana, 'bizim için' ne kadar normal olduğunun altını çiziyor. Çünkü 'bizim' geçmişten geleceğe uzanan hakiki 'özümüz' bu... Dolayısıyla 'kendimiz' olabilmek için söz konusu faşizmi istekle kucaklamamız öneriliyor. Yaşadığımız (ve yaşattığımız) her anımızda gururla taşıyacağımız, onur duyacağımız bir bayrak gibi...

Etyen Mahcupyan

Yayın tarihi: 22 Kasım 2022

<https://serbestiyet.com/gunun-yazilari/yeni-ittihatcilik-onurlu-fasizme-davet-110755/>

İttihatçılığın yeniden 'ziyaret edildiğini', neredeyse kendiliğinden bir geçişle devlet ideolojisi haline geldiğini öne sürdüğüm bir dizi makaleden bu yana altı ay geçti. Konuyu ilk yazdığımda bazı gözlemleri belirli bir akıl yürütme zeminine oturtmaya çalışmaktaydım. Şimdi bu konuda daha 'iddialı' olabilirim gibi geliyor. Özellikle iktidarın 'Türkiye Yüzyılı' adı ile açıklanan gelecek vizyonu dikkate alındığında... İşin popüler siyaset tarafına bakmak isteyenler Erdoğan'ın İYİ Parti'ye Altılı Masa'dan ayrılmasını hangi akla dayanarak tavsiye ettiğini de böylece anlayabilirler.

Bu detayları aşağıda ele alacağım ama önce ‘Yeni İttihatçılık’ gibi ilk bakışta fazla cesur gözük-ken bir önermenin niçin aslında en doğal gidişatı temsil ettiğini göstermeye çalışacağım. Altı ay önceki yazılarda öne sürdüğüm akıl yürütme zeminini açmak üzere, maddeler halinde bir ‘kısa tarih’ ile başlıyorum:

1. İttihatçılık Osmanlı İmparatorluğunun çözülüş sürecinde ortaya çıkan ‘tutunma’ (beka) ideolojilerinin senteziydi. Osmanlıcılık, Türkçülük ve İslamcılık belirgin bir Batı düşmanlığı ve ‘yeniden ihya’ tahayyülü ile bütünleşmişti.
2. Cumhuriyet bir kopuştan ziyade sürekliliği ifade etti. İttihatçı devletin personeli, iş-leyiş kuralları, ideolojisi ve zihniyeti büyük ölçüde yeni rejime aktarıldı. Cumhuriyet’in ilk dönemi Kemalistler ile İttihatçılar arasında zımni bir koalisyondu ve İtti-hatçı anlayış devletin temel niteliklerini belirleme açısından gücünü sürdürdü, ‘ka-dim’ bir beka, kimlik ve kamusal anlayışını ifade etti.
3. Tüm Cumhuriyet dönemi boyunca (örneğin tarih ve eğitim gibi) ideolojik ağırlığa sahip alanlarda İttihatçı bakış karar mekanizması üzerinde etkili oldu.
4. Ancak 1930 sonrası Kemalizm ideolojik popülerliği ele geçirdi ve görünürde rakip-siz kaldı. Sonrasında İttihatçılık sadece devletin ‘derinliğinde’ bir ‘hayalet’ olarak varlığını sürdürmekle yetindi.
5. Kemalizm ise, konumunu çeşitli darbe ve müdahalelerle bir süre sürdürse bile, 28 Şubat sürecinde yönetim kapasitesini yitirdi ve ideolojik açıdan kadük hale geldi.
6. Kurulan AK Parti hükümeti önce çok radikal bir değişim projesine yeltendi. AB üyesi olma ve Kürt meselesini çözmeyi hedefledi. Ancak İttihatçı devlet aktörleri ve Kemalistler bu projeyi engellemek için hemen her şeyi denediler.
7. Aynı süreçte Gülen cemaati kamusal alanda kurumsal ve ideolojik hakimiyet kurmak üzere strateji geliştirdi ve neredeyse tüm devlet organlarının içine sızarak hükümetle iktidar pazarlığına girişti.
8. 2011-15 aralığı AK Parti iç yapılanması açısından bir deprem dönemi oldu. 2011’de AK Parti ile Cemaat arasında kavga başladı, 2013’te Gezi olayları yaşandı, Mısır’da Sisi darbesine Batı destek verdi, 2015 Haziran seçimleri göreceli bir ‘yenilgi’ ile sonuçlandı ama PKK’nın hendek siyaseti bir anda AK Parti’yi ‘kurtardı’ ve önüne yeni bir sayfa açtı.

9. Erdoğan bu fırsatı yaygın bir tasfiye amacıyla, kendisini ‘tek adam’ haline getirmek üzere kullandı. Ardından 2016 yılı ortası Güleni darbe girişiminin başarısız kalmasıyla da sivil siyasette rakipsiz bir konum kazandı.
10. Bu noktada Bahçeli üzerinden (ama MHP yetkili kurullarından geçmemiş) bir teklif geldi: Cumhurbaşkanlığı sistemi. Benim birinci hipotezim bu konjonktürde devlet adına irade koyma gücüne sahip bir grubun/ağın Bahçeli’yle birlikte (ya da ona telkinle) bu teklifi kotardığıdır.
11. İkinci hipotezim ise devlet içi aktörlerin şu gerçeği gördükleri ya da o gerçeği ima eden bir akıl yürütme geliştirdikleri: Henüz bir yüzyıl olmadan Cumhuriyet Türkiye’sinin neredeyse bütün ideolojileri çöktü. Ne Kemalizm ne Ulusalçılık ne de (yumuşak bile olsa) İslamcılık bu ülkeyi yönetemez... Elde sadece Cumhuriyet öncesinin ve Cumhuriyet rejiminde ‘derin devletin’ ideolojisini yansıtan İttihatçılık kaldı. Dolayısıyla devletin, ülkenin ve milletin bekası ideolojik ‘köklere’ dönmeyi gerektiriyor.
12. Bu bir ‘kazan-kazan-kazan’ teklifiydi. Erdoğan cumhurbaşkanı ve tek yetkili oldu; MHP Gülenlilerden boşalan devlet kadrolarını ellerine geçirdi; devlet içindeki inisiyatif sahibi grup iktidara ortak oldu ve ülkenin ideolojik ve siyasi konumlanması üzerinde söz sahibi hale geldi.

Dolayısıyla bugün karşımızda Bahçeli’nin ‘köprü’ (kilit taşı?) işlevi gördüğü bir devlet/AK Parti ya da ‘devlet içi inisiyatif’/Erdoğan iktidarı var. Kritik soru bu iktidarın ideolojik bakışının ne olduğu ve Cumhuriyet döneminin resmi tutumundan nasıl farklılaştığı. Nitekim ‘Yeni İttihatçılık’ türünden bir tanımlamayı anlamlı kılacak ya da kılmayacak olan mukayese de bu...

Söz konusu mukayeseyi 5 kriter üzerinden yapacağım: devlet anlayışı ve devletin toplum karşısında konumu; ulusal kimliğin ve dolayısıyla milliyetçiliğin kimliksel içeriği; dindarlığa yaklaşım ve dolayısıyla laikliğin içeriği; Batı karşısında ideolojik konumlanma; ve Türkiye’nin (geçmişte Osmanlı’nın) dünya içindeki yerine ilişkin tasavvur.

Bu mukayeseyi yaparken her akımın kendi içindeki çeşitliliği, zaman içinde muhtemel dalgalanmasını, kazandığı veya kaybettiği nüansları es geçiyorum. Kalın hatlarıyla ele alındığında İttihatçılıkla başlayan ideolojik serüvenin Kemalizm ve Ulusalçılıktan geçerek yeniden İttihatçılığa döndüğünü savunuyorum.

Söz konusu 5 kriter açısından ele alındığında ideolojik konumlanmaları şöyle görüyorum:

İttihatçılık: 1) Tahakkümcü, topluma rehberlik yapan, onun adına düşünen ve karar alan bir devlet anlayışı; 2) Türk kimliğini dışlayıcı bir ölçüt olarak kullanan, diğer etnik kimliklere müsamahasız ancak Sünni Müslümanlığı kuşatan bir milliyetçilik; 3) Dindarlığı gündelik hayatta özgür bırakan, dini kimliğe giriş çıkışı ve her türlü Müslüman inanç sentezini doğal ama ‘siyaset dışı’ kabul eden bir laiklik; 4) Batının son kertede ezeli ve ebedi bir hasım olarak tanımlanmasından, amacının Türk varlığını ortadan kaldırmak olduğu inancından beslenen bir Batı düşmanlığı; 5) Türklüğün haksızlığa uğramış olduğu ve hakkını geri alması gerektiğine dayanan yayılmacı bir dış politika.

Kemalizm: 1) Tahakkümcü, topluma rehberlik yapan, onun adına düşünen ve karar alan bir devlet anlayışı; 2) Türklük dışında bütün etnik kimlikleri ezmeye çalışan ama teoride kuşatıcı bir ‘birey milliyetçiliği’ (“ne mutlu Türk’üm diyene”); 3) Dindarlığı kamusal alandan dışlayan katı bir laiklik; 4) Batı dünyasının parçası olma ve (onlar tarafından) kabullenilme arzusu; 5) Coğrafi konumla (elindeki toprakla) yetinme ve onu korumayı temel amaç edinen bir dış politika (“yurtta sulh, cihanda sulh”).

Ulusalçılık: 1) Tahakkümcü, topluma rehberlik yapan, onun adına düşünen ve karar alan bir devlet anlayışı; 2) Türklüğü merkeze alan bir milliyetçilik (“ne mutlu Türk olana”); 3) Dindarlığı bir tehlike ve tehdit olarak gören ve proaktif önlemleri savunan bir laiklik; 4) Batının son kertede ezeli ve ebedi bir hasım olarak tanımlanmasından, amacının Türk varlığını ortadan kaldırmak olduğu inancından beslenen bir Batı düşmanlığı; 5) Coğrafi konumunu korumaya öncelik veren, küresel konumlanmada ‘tam bağımsızlıkçı’ bir dış politika arayışı.

Bu noktada birkaç tespit yapabiliriz... Birincisi ilk maddenin değişmemesi. ‘Devlette süreklilik’ diye bir şey varsa, bunun devletin toplum karşısındaki ayrıcalıklı konumu ve onu meşru kılan (otoriterlikle ataerkilliği harmanlayan) zihniyet olduğunu düşünüyorum. Başka hiçbir özellik devlet aktörleri tarafından bu denli kıskançlıkla korunmadı ve savunulmadı.

İkinci tespit Kemalizmin ilk madde dışında İttihatçılıktan uzaklaşan bir çizgi izlediği. Daha yumuşak bir milliyetçilikle daha katı bir laikliğin birleşmesi; statükoyu temel alan, dünya ile barışık, Batı medeniyetinin parçası olmayı hedefleyen bir vizyon.

Üçüncü tespit Kemalizmin yetersiz kaldığı bir siyasi konjonktürde ortaya çıkan Ulusalçılığın Kemalizmin milliyetçilik/laiklik eksenindeki tutumunu daha da radikalleştirmekle yetindiği, ama iş Batı, Dünya, dış politikaya geldiğinde ihtiraslı bir sapma gösterdiği.

Dördüncü tespit Ulusalçılığın söz konusu sapmasının İttihatçılığa çok yakın düşmesi. Batı düşmanlığı zaten veri... Tam bağımsızlığın ancak sınırlarınızın ötesine taşarak mümkün

olabileceği bir dünyada yaşadığınız varsayıldığında, yayılcılık bağımsızlık hedefi ile bütünleşip meşru bir hak olarak görülebiliyor.

Eğer bu tespitlerde bir gerçeklik varsa, Yeni İttihatçılığın tohumlarının (ideolojik olarak) daha 1990'larda atıldığını söyleyebiliriz. Ancak Ulusalçılar vahim bir yanlış yaptılar: Laiklik meselesini Türkiye sosyolojisinin taşıyamayacağı kadar uca çektiler. Oysa daha yumuşak bir laiklikle Sünni Müslümanların yeniden (millilik üzerinden) 'Türkleştirilmesi' mümkündü. Nitekim Yeni İttihatçılığın yaptığı da bu... Ulusalçılar Kemalizmin 'dışa bakışını' zaten tersyüz etmişlerdi. Yeni İttihatçılık tersyüz edilen 'dışa bakışı' aldı ve kendisinin tersyüz ettiği 'içe bakışla' birleştirdi.

Böylece kolay ve kendiliğinden bir geçiş sağlandı: Ulusalçılık bir tür Kemalizm olarak kabul gördüğü ölçüde Yeni İttihatçılık Kemalizmi de 'içeren' (örneğin Atatürk'ü benimseyen) bir niteliğe kavuştu. Öyle bir algı oluştu ki sanki Kemalizm (resmi ideoloji) 'dışa bakışta' zaten günün gereklerine uyup strateji değiştirmiş; 'içe bakışta' ise laikliği fazla zorlamış, milli kimlik konusunda da (Kürt meselesinin gösterdiği üzere) biraz naif kalmıştı. Şimdi 'yeniden millileşme' zamanıydı ve iç/dış koşullar bu 'millileşmeyi' destekliyordu.

Nitekim bugün iktidarın zihinsel konumlanmasına baktığımızda bunu görüyoruz... İttihatçılığın tüm ideolojik nitelikleri aynen mevcut, tekrar tekrar söyleniyor, sahipleniliyor ve topluma bir 'yükseliş reçetesi' olarak sunuluyor.

Erdoğan'ın geçenlerde açıkladığı 'Türkiye Yüzyılı' bu vizyonun stratejik belgesi. Devlet açısından bir 'taahhüt' ve nihayette topluma sunulan bir 'sözleşme' teklifi niteliğinde.

Birçok yorumcu bu belgeyi 'pragmatik' bir seçim manifestosu olarak ele aldı ve iktidarın vaatlerine yoğunlaşmış, seçmeni yakalaması beklenen söylemin yetersiz kaldığını vurguladı. Ama belki de söz konusu belgenin asıl 'sırrı' vaatlerin dışında, birçoğumuza 'palavra' gelen önermelerde gizliydi.

'Türkiye Yüzyılı' vizyonu (benim okumamla) iki temel ayak üzerinde oturuyor: 1) Türklerin tarihsel macerası geçmişten geleceğe uzanan tek bir milli damardır. Devlet (milletinin tek meşru taşıyıcısı olarak) bu damarın proaktif öznesidir. Milletın arzu ve hayalleri devlette cisimleşmiştir. Siyaset milleti devletle bütünleştiren bir köprü oluşturur ve böylece milleti devletin doğal uzantısı kılar. Nihayette millet ve devlet (siyasetin aracılığıyla) 'organik bir bütünlük arz eder ve 'milli' olanı tanımlar. 2) Milletın 'özü' Türklükten beslenir ve bu Türklük (esas olarak Sünni) İslamiyetle iç içe geçmiştir. Devletin rehberliğini ve söz konusu Türklüğün belirleyici niteliğini kabullenen herkes vatandaşlığı hak ederek milletin parçası haline gelir. Devlet

vatandaşlarına insani açıdan, sosyal ihtiyaçlarını önemseyerek yaklaşır, onları kuşatır, kucaklar ve ‘şefkatle’ bağrına basar. Devletin milliliği tek tek her sıradan kişiyi milli damarın içinde tutarken, sıradan kişiler de devletin milliliğini benimsedikleri ölçüde vatandaş haline gelirler.

Buradan ne tür bir çıkarsama yapılacağı açık ve Erdoğan ile Bahçeli’nin bütün konuşmaları buna işaret ediyor: Devletin rehberliğini ve devlet-millet-vatandaş arasındaki ‘organik’ bütünleşmeyi reddeden herkes ve her siyaset gayrı millidir. Devletin kol kanat geren, kişiyi ‘yoğuran’ yaklaşımına olumlu cevap vermeyen her kişi ve her siyaset yabancısıdır, münafıktır ve son kerte haindir.

Böylece birçoklarına ‘çelişkili’ gelen uygulamaları anlama şansımız artıyor: Bir yandan Demirtaş’ın hasta babasını görmesi için uçak yollamak, HDP’yi Mecliste ‘grubu olan parti’ niteliği ile ziyaret etmek, diğer yandan (bir siyasi özne olarak) Demirtaş’ın hapiste kalmasını ve HDP’nin kapatılmasını savunmak... Ya da bir yandan Alevilere sosyal haklar dağıtmak, hatta cemevlerini ibadet yeri olarak kabullenmeye yakınlaşmak, diğer yandan cemevlerini kontrol altında tutmak ve Kılıçdaroğlu’nu ‘Dersim isyanının’ uzantısı ilan etmek...

‘Türkiye Yüzyılı’ vizyonu Türkiye vatandaşlarını siyasi kimliklerinden sıyrarak ele alıyor. ‘Siyaseti biz devlet olarak yaparız’ diyor. ‘Siyaset yapmadığımız, siyaseti bize bıraktığımız sürece bütün halkımıza kucağımız açık’ deniyor. ‘Milli siyaset uygulanmaya çalışırken buna karşı çıkanlar, hatta katılmayanlar bile kendiliğinden gayrı milli hale gelir ve en ağır şekilde cezalandırılmayı hak eder’ diye uyarıyor.

Açıkçası Türkiye Yüzyılı ‘kendimize ait’, ‘bize özgü’ bir faşizm teklif ediyor. Bu faşizmin ne kadar doğru ne kadar yararlı olduğu bir yana, ‘bizim için’ ne kadar normal olduğunun altını çiziyor. Çünkü ‘bizim’ geçmişten geleceğe uzanan hakiki ‘özümüz’ bu... Dolayısıyla ‘kendimiz’ olabilmek için söz konusu faşizmi istekle kucaklamamız öneriliyor. Yaşadığımız (ve yaşattığımız) her anımızda gururla taşıyacağımız, onur duyacağımız bir bayrak gibi...

Yeni İttihatçılığın ideolojik zemini üzerinde doğal, kendiliğinden, fıtratımıza uygun bir siyaset vizyonu inşa edilmekte. Buradan hareketle önümüzdeki dönemin milli ile gayrı milli arasındaki bir çatışmayı ima ettiğine ve yaklaşan seçimlerin anlamının bu olduğuna inanılıyor. (Bu öyle bir haklılık duygusu ki, Erdoğan’a İYİ Partiye Altılı Masa’dan ayrılma tavsiyesi yaptırabiliyor, siyasi hataya sevk eden bir özgüvene neden oluyor.)

‘İnanılıyor’ kelimesi bir gerçekliği ifade etmekte. Yeni İttihatçılık ve Türkiye Yüzyılı sadece bir seçim kazanma stratejisi değil. Uzun vadeli bir perspektifi, inanılan, sahiplenilen ve ne

pahasına olursa olsun savunulması gereken bir duruşu ifade ediyor. Bu nedenle seçimi kaybetse bile (devleti de içeren) bu iktidarın mücadeleyi bırakmayacağını öngörmekte yarar var.

Seçimi kazanarak birçok iyileşme sağlanabilir ama Yeni İttihatçılığı karşısına almayan ve ona alternatif vizyon üretemeyen bir muhalefetin kısa sürede devlete fazlasıyla 'uyum' sağlamak zorunda kalması, zaman içinde rehin düşmesi şaşırtıcı olmaz.

Bunu becerebilecek entelektüel derinliğe ve cesarete sahip bir siyasi işbirliğinin ise demokrasi anlayışını sandığın ötesine taşıyarak özgürlükler ve sorumluluklar üzerinde kurumsallaştırma, devleti ve devlet/toplum ilişkisini ideolojik hiyerarşiden kurtararak normalleştirme şansı var.

Bu şansın kalıcı olabilmesi toplumun ikna edilmesini gerektiriyor... Ama belki de farkında olmadan zaten bu demokrat vizyonun henüz adı konmamış siyasetini ve onun sözcülerini beklemekteyiz. Çünkü sezgisel olarak biliyoruz ki, aksi halde özgürleşemeyecek, ergenliği aşamayacak ve zihinsel sağlığımıza kavuşamayacağız.